

International Journal of
Progressive Studies in Education
www.ijopse.com

E-ISSN
2980-0935

Nezihe Muhiddin: Kadın Hakları ve Eğitimi Üzerine Düşünceleri

Ümran ERKOYUNCU, Bingöl Üniversitesi, uerkoyuncu@bingol.edu.tr, Türkiye, 0000-0001-9338-627X

MAKALE BİLGİSİ	ÖZET
Geliş : 29.10.2025	Toplumsal kalkınmanın temel unsurlarından biri olarak görülen kadın hakları ve eğitimi Cumhuriyet'in ilk yıllarında modernleşme ve eşitlik kavramlarının yansıması olarak gündemin bir parçası haline gelmiştir. Bu süreçte kadın ve eğitim konusu dönemin dergilerine de yansımıştır. Kadın ve eğitim konusuna yer veren dergiler, toplumun modernleşme sürecine katkıda bulunurken kadınların rolüne dair farkındalık yaratması ve düşünsel dönüşümü desteklemesi açısından önem arz etmektedir. Bu bağlamda ilk sayısı 16 Temmuz 1925'te yayımlanan Türk Kadın Yolu Dergisi, cinsiyetçi ideoloji ve uygulamalara karşı bir duruş sergileyerek kadınlara yönelik reformların şekillenmesinde etkili olurken dönemin toplumsal dönüşümünü de yansıtan fikir ve mücadele platformu görevini de üstlenmiştir. Türk Kadınlar Birliği'nin kurucusu aynı zamanda Türk Kadın Yolu dergisinin başyazarı ve sahibi olan Nezihe Muhiddin ise kadınların siyasal ve toplumsal alanlarda olduğu kadar eğitimde de eşit fırsatlara sahip olması düşüncesini savunmuş ve dergi aracılığıyla bu düşüncesini kamuoyuna taşıyarak dönemin eğitim politikalarının şekillenmesinde etkili olmuştur. Bu çalışmanın odağında yer alan Nezihe Muhiddin, fikirleri ve yayıncılık faaliyetleriyle tanınan ayrıca dönemin entelektüel tartışmaları içerisinde yer alan aktif bir kadın figürüdür. Muhiddin, Cumhuriyet'in kuruluş sürecinde henüz Cumhuriyet Halk Fırkası kurulmadan önce siyasal bir örgütlenme girişimi olarak Kadınlar Halk Fırkasını kurmak istemiştir. Böylelikle Muhiddin, hem 1923'te gerçekleştirdiği Kadınlar Halk Fırkası girişimiyle hem de 1924'te kurulan Türk Kadınlar Birliği etrafında şekillenen kadın hareketinin lider isimlerinden biri olarak ön plana çıkmıştır. Çalışmada, Nezihe Muhiddin özelinde kadınların siyasal haklar noktasında verdikleri mücadeleye ışık tutmak hedeflenirken Nezihe Muhiddin'in kurucusu olduğu Türk Kadınlar Birliği'nin amacı, faaliyetleri ve kapatılma nedenleri irdelenerek Nezihe Muhiddin'in kadın hakları ve eğitimine yönelik düşünceleri incelenecektir.
Kabul: 11.12.2025	
Makale türü: Derleme	
Atıf	Anahtar kelimeler: Nezihe Muhiddin, Kadınlar Halk Fırkası, Türk Kadınlar Birliği, kadın eğitimi Erkoyuncu, Ü. (2025). Nezihe Muhiddin: Kadın Hakları ve Eğitimi Üzerine Düşünceleri. <i>International Journal of Progressive Studies in Education</i> , 3(2), 74-98. https://doi.org/10.5281/zenodo.18099734

Nezihe Muhiddin: Her Thoughts On Women's Rights And Education

Ümran ERKOYUNCU, Bingöl University, uerkoyuncu@bingol.edu.tr, Türkiye, 0000-0001-9338-627X

ARTICLE INFO	ABSTRACT
Recieved: 29.10.2025	Women's rights and education, seen as one of the fundamental elements of social development, became part of the agenda in the early years of the Republic as a reflection of the concepts of modernization and equality. During this process, the issue of women and education was also reflected in the journals of the period. Journals that covered women and education were important in contributing to the modernization process of society, raising awareness about the role of women, and supporting intellectual transformation. In this context, the Turkish Women's Path journal, whose first issue was published on July 16, 1925, took a stand against sexist ideology and practices, playing an effective role in shaping reforms for women while also serving as a platform for ideas and struggles that reflected the social transformation of the period. Nezihe Muhiddin, founder of the Turkish Women's Union and editor-in-chief and owner of the Turkish Women's Path journal, advocated for women to have equal opportunities in education as well as in political and social spheres. She communicated this idea to the public through her journal and was influential in shaping the educational policies of the time. Nezihe Muhiddin, who is the focus of this study, is a prominent female figure known for her ideas and publishing activities, who was also active in the intellectual debates of the period. Muhiddin sought to establish the Women's People's Party as a political organization during the founding process of the Republic, even before the Republican People's Party was established. Thus, Muhiddin came to the fore as one of the leading figures of the women's movement, both through her 1923 initiative to establish the Women's People's Party and through the Turkish Women's Union, which was founded in 1924. This study aims to shed light on the struggle for women's political rights, focusing on Nezihe Muhiddin. It will examine the purpose, activities, and reasons for the closure of the Turkish Women's Union, which Nezihe Muhiddin founded, and will explore Nezihe Muhiddin's ideas on women's rights and education.
Accepted: 11.12.2025	
Article type: Review	
Keywords: Nezihe Muhiddin, Women's People's Party, Turkish Women's Union, women's education	

GİRİŞ

Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türk Kadınının Değişen Hukuk Statüsü ve Eğitimi

Avrupa'da kadınlara tanınan hakların, Tanzimat Fermanı ve batılılaşma etkisiyle Osmanlı'da da kadınlara tanınması gerektiği savunulmuştur. Ayrıca bu dönemde kadınların toplum içerisinde aktifleşmesi ve konumunun artması için eğitim konusu üzerinde de durulmuştur. Dönemin dergi ve gazetelerinde çeşitli yazılar yayımlanmış ve kadınların siyasi talepleri dile getirilerek siyasi anlamda kadınların erkeklerle eşit olabileceği düşüncesinin temellerinin atıldığı bir dönem olmuştur (Kurnaz, 1996). Tanzimat döneminde eğitim alanında yapılan çalışmalar değerlendirildiğinde 1845'te geçici bir Maarif Meclisinin almış olduğu kararlar ile genel eğitim çalışmalarının başladığı görülmektedir. Eğitimin ilk, orta ve yüksek derecelere göre düzenlenmesi, eğitim işlerini düzenleyecek kalıcı bir Maarif Meclisi'nin oluşturulması ve İstanbul'da bir üniversitenin kurulması yönünde kararlar alınmıştır. Böylelikle 1848'de Darülmüallimîn, 1868'de Galatasaray Sultanisi, 1870'te Kız Öğretmen okulları açılmış ve mektepler genel ve özel olarak ayrılmıştır (Akşin, 2010). Bu dönemde eğitim devletin temel görevleri arasında yer alırken oluşturulan eğitim sistemine Avrupa'nın etkisi olduğu da görülmektedir (Akyüz, 2011).

Tanzimat dönemiyle başlayan yenilikler II. Abdulhamit döneminde de özellikle eğitim alanında devam ederken bu süreçte kadınların eğitime de önem verildiği görülmektedir. 1869 yılında yürürlüğe giren Maarif-i Umumiye Nizamnamesi ile 6 ile 10 yaş arasındaki kız çocuklarının ilköğretime devam etmeleri zorunlu tutulmuştur. Böylelikle kız çocuklarının eğitimi ilk kez resmi bir devlet politikası olarak tanımlanmıştır. II. Abdulhamit döneminde Kız İptidai (İlköğretim) Mektepleri, Kız Rüştîyeleri (Ortaöğretim), Kız İdadileri (Lise), Kız Sanayi Mektepleri, Kız Öğretmen Okulu (Darülmüallimat) açılmış ve bu dönem eğitim alanında sonraki dönemleri etkileyecek adımların atıldığı bir dönem olmuştur (Çiçek, 2024).

II. Abdülhamid dönemi eğitim politikalarının II. Meşrutiyet döneminde de sürdürüldüğü fakat bu dönemde kadınların daha önceki dönemlere kıyasla kamusal, toplumsal ve kültürel alanlarda etkin roller üstlendiği böylelikle cumhuriyete geçiş döneminin hazırlandığı söylenebilir. II. Meşrutiyet döneminin en önemli gelişmelerinden bir tanesi, kızlar için yükseköğretime erişim hakkının tanınmış olmasıdır. Darülfünunda 1914 yılında başlayan eğitim, 1915 yılında düzenlenen konferanslar ile devam etmiştir. Aynı yıl İstanbul Edebiyat Fakültesinde karma dersler düzenlenmiş, 1917 yılında ise kızlar için güzel sanatlar okulu, konservatuar, hemşirelik, ticaret, terzilik gibi alanlarda eğitim görmelerine imkân sağlayan okullar açılmıştır (Özkiraz-Arsanel, 2011).

Kurtuluş Savaşı yılları ülkenin bağımsızlık mücadelesine odaklandığı, dolayısıyla eğitim faaliyetlerinin öncelikli gündem olmaktan çıktığı bir dönem olarak değerlendirilebilir. Bu dönemde Osmanlı'dan devralınan öğretmen kadroları ve aydınlar, ulusal bilincin güçlenmesi ve toplumsal dayanışmayı sağlamak adına önemli roller üstlenirken, eğitimin etkisi ise Millî mücadele döneminin düşünsel ve toplumsal alt yapısı içerisinde etkili olmuştur. Bu süreç, Cumhuriyet'in ilanı ile birlikte gerçekleşen eğitim reformlarının ve modernleşme politikasının temelini oluşturmuştur (Erdem, 2022).

Kadınların eğitim yoluyla toplumsal alanda görünürlük kazanmaya başlaması, kadınları sadece öğrenim açısından değil aynı zamanda siyasal haklar ve vatandaşlık hakları açısından da tartışmaların odağı haline getirmiştir. Meşrutiyet ilan edilene kadar Osmanlıda devlet yönetimi Osmanlı erkekleri tarafından gerçekleştiriliyordu. Yönetim soy yolu ile aktarılan bir olguydu. İlk kez meclis 1876'da Meşrutiyet'in ilanı ile oluşturulmuştur. Meclisi Mebusan seçimleri ise Kanuni Esaside belirtilen 65. Maddeye dayanarak her 50.000 erkek için bir mebus belirlenecek tarzda seçimin şartları düzenlenmiştir. Bu durumda sadece erkekler oy kullanma hakkına sahiptir (Tanör, 2002).

Bahsedilen düzenlemeler sonrasında kadın hakları çok kez dile getirilmiş aynı zamanda kadınların da siyasi yaşamda söz sahibi olabilmeleri fikri ortaya atılmıştır. Bu düşünceye karşı olan kesim ise Türk kadınlarını başka toplumlardaki kadınlar ile kıyaslayarak durumun farklı olduğunu ifade etmiştir. Örf ve adetlerimiz gereği Türk kadının yeri evidir ve ailesidir görüşü savunularak kadınların siyasi haklarını kazanmalarına karşı çıkmıştır. Buna rağmen kadınlar haklarını savunmayı sürdürmek ve görüşlerini kamuoyuna ulaştırabilmek adına dergi ve gazeteler yayımlayarak basın aracılığıyla seslerini duyurmaya çalışmışlardır. Yayınlarında ekonomik bağımsızlık, tek eşlilik, eğitim hakları ve siyaset gibi konularda çalışmalar yapılmış, kadının Türk toplumu içerisindeki yerinin ve öneminin anlaşılması adına toplumda bilinçlendirme hedeflenmiştir (Akyılmaz, 2000).

1908 yılında ilan edilen Meşrutiyet ile kadın derneklerinin yaygınlaştığı ve aynı zamanda kadınların toplum içerisinde aktif rol aldıkları görülmektedir. İttihat ve Terakki Fırkasının kadınlara yönelik çalışmaları kadınıla erkeğin eşit haklara sahip olması için verdiği mücadelede fayda sağlamıştır. Diğer taraftan 1913 yılında kurulan ve "Kadınlar Dünyası" isimli dergiyi çıkaran Osmanlı Kadınının Hakkını Savunma Derneği, çalışmalarında kadın sorunlarına ağırlık vermiştir (Kurnaz, 1996). Bu yıllarda kadın eğitiminde var olan eksiklikler belirlenirken, eğitilmiş bir grup kadın ise gözlemci olarak mecliste yer alarak, sürece dolaylı olarak katılma girişiminde bulunmuşlardır. Kadınların yasal statüsü, evlilik, boşanma şartları gibi hususlar ilk meclis gündeminde tartışılırken, yaşanan tartışmalara rağmen kadının toplumsal konumu ve hakları açısından somut bir ilerleme sağlanamamıştır (Balcı ve Tuzak, 2017; Aydın, 2025).

Osmanlıda Birinci Dünya Savaşından sonra yaşanan nüfus kaybı, kadınların bu dönemde sosyal yaşama katılımını artırmıştır. Millî mücadelede cephede kadınlar, boşta kalan ve sürdürülmesi gerekli birçok vazife de görev almışlardır. Postanelerde ve telgrafhanelerde çalışmışlar, cephelerde ve hastanelerde hastabakıcı ya da hemşire olarak görev alırken erkeklerden boşalan memuriyetlere de getirilerek toplum içinde aktif bir rol oynamışlardır (Tekeli, 1993). Ancak aktif olarak kadının, erkeklerle eş değerde görevlendirildiği ve görev istediği dönem Millî mücadele zamanında olduğundan kadının mücadeleye katılımı I. Dünya Savaşı'na göre oldukça fazla ve detaylı olmuştur. Bu açıdan değerlendirildiğinde Millî Mücadele sonrasında kadınlar sadece kendi hakları için değil toplumsal haklar için direnecek bilince sahip olmuşlardır (Kaplan, 1988).

Cumhuriyet, Türkiye'nin toplumsal, kültürel ve siyasal hayatına büyük çaplı değişimler getirirken kadınlarla da ilgili büyük çaplı dönüşümlere fırsat vermiştir. Örneğin 17 Şubat 1926'da İsviçre'den

alınan Medeni Kanun'un devreye girmesi birtakım açılardan önemlidir. Kanunla erkeğin çok eşliliği engellenmiş, kadın ile erkeğin miras payı eşit kılınmış, çocuk yaşta evlilik yasaklanmış ve kadının boşanma hakkına sahip olması sağlanmıştır. Aynı zamanda evlilikler memur eşliğinde yapılarak evliliklere resmiyet kazandırılmıştır (TBMM Zabıt Ceridesi, 17 Şubat 1926; Aydın, 2025). Bu dönemde kadın 1930 ve 1933'te yerel, 1934'te ise genel seçme ve seçilme hakkını elde etmiştir. Cumhuriyet tarihine bakıldığında siyasette kadının etkili bir şekilde göreve gelmesi ender rastlanan bir durum olmasına rağmen çok az sayıda kadının bu hakları kullanmış olması başlı başına önemli bir olaydır (Çaha, 2010).

AMAÇ

Bu çalışmanın amacı, erken Cumhuriyet döneminde kadınların toplumsal, siyasal ve eğitsel alanlarda yürüttükleri mücadeleyi dönemin kadın figürlerinden biri olan Nezihe Muhiddin perspektifi bakımından incelemektir. Kadın hakları ve eğitiminin toplumsal gelişimin ayrılmaz bir parçası hâline geldiği bu süreçte, Nezihe Muhiddin'in düşünceleri, girişimleri ve yayıncılık faaliyetleri üzerinden Cumhuriyet'in ilk yıllarındaki kadın hareketinin dinamikleri ortaya konulmaya çalışılacaktır. Bu doğrultuda çalışma, Muhiddin'in kurucusu olduğu Türk Kadınlar Birliği ile başyazarı ve sahibi olduğu Türk Kadın Yolu dergisinin hedeflerini, faaliyetlerini ve toplumsal etkilerini değerlendirerek, Muhiddin'in kadınların siyasal ve sosyal haklarını savunmadaki aktif rolünü ortaya koymayı amaçlamaktadır. Aynı zamanda Nezihe Muhiddin'in kadınların eğitimi üzerine görüşlerini ve bu konudaki reformist yaklaşımlarını da irdelenmektedir. Ayrıca Türk Kadınlar Birliği'nin kuruluş amacı, örgütlenme yapısı ve kapatılma süreci irdelenerek, dönemin siyasal atmosferinin kadın hareketi üzerindeki belirleyiciliği ortaya konulacaktır.

YÖNTEM

Bu çalışma nitel araştırma yaklaşımı kapsamında değerlendirilen doküman inceleme yöntemine dayanmaktadır. Doküman incelemesi, geçmiş dönemlere ait basılı, yazılı ve görsel verilerin sistematik olarak incelenmesine olanak tanımaktadır. Bu bağlamda, Nezihe Muhiddin'in kadın hakları ve eğitime ilişkin görüşlerini dönemin siyasi, kültürel ve sosyal ortamı içerisinde değerlendirmek amacıyla farklı türde belgeler irdelenmiştir. Araştırmanın veri kaynaklarını, arşiv belgeleri, süreli yayınlar, döneme ilişkin akademik çalışmalar ve ikincil kaynaklar oluşturmaktadır. Elde edilen veriler Cumhuriyet'in ilk yıllarındaki kadın hareketinin gelişimi, kadınların eğitimi ve toplumsal rolleri bakımından değerlendirilmiştir. Cumhuriyet'in ilk yıllarında kadın kimliğinin tanımlanmasında Muhiddin'in fikirleri ve eylemleri ele alınarak elde edilen bilgi ve belgeler aracılığıyla hem kadın hareketinin gelişimi hem de kadın eğitiminin modernleşme sürecine katkısı değerlendirilmiştir.

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİNDE KADIN

Bir taraftan Kurtuluş Savaşı devam ederken diğer taraftan 23 Nisan 1920'de meclisin toplanması ile yeni bir dönem başlamıştı. Kuvvetler birliği ilkesinin yer aldığı bir mecliste resmi anlamda siyasi partiler

bulunmasa da mecliste iki ayrı görüş bazı noktalarda çatışmaktaydı. Bu durum özellikle kadınlarla alakalı hususlarda daha fazla yaşanmaktaydı (Unat, 1982). Öyle ki, Mecliste şiddetli tartışmalar oluyor, kadınlarla alakalı tartışmalar ise eğitim, sağlık ve seçme-seçilme gibi konular içerisinde yer alıyordu. Örneğin, Meclisin 1921 yılı 122. oturumunda Bolu Milletvekili Fuat Bey'in frengi hastalığının çoğalmasını engellemek amacı ile kanun teklifinde bulunduğu Zabıt Ceridelerinde görülmektedir. Bu teklif sonrasında kadınların özellikle genç kızların muayene edilmesi konusunda tartışmalar başlamıştır. Devam eden şiddetli tartışmalar sonucunda da kadınların zorunlu olarak doktor kontrolüne tabi tutulmak istenmesi önerisi reddedilmiştir (TBMM Zabıt Ceridesi, 26 Aralık 1920). Yine 1921'de Bitlis milletvekili olarak görev yapan Yusuf Ziya Bey, o dönemde Milli Eğitim Bakanı olarak görev yapan Hamdullah Suphi Bey hakkında gensoru vererek bayan öğretmenlerin Maarif Şurasına davet edilme nedenlerini sorgulamıştır. Bakan yapmış olduğu açıklamada her etkinlik alanında görev yapan bireylerin belirli aralıklarla toplanması ve gerçekleştirilen faaliyetler noktasında görüşülmesi gerektiğini ifade ederek kendisini savunmasına rağmen bu durum konunun araştırılmasına ve sonucunda bakanın istifası ile sonuçlanmasına neden olmuştur (Taşkiran, 1973).

Türk kadınına siyasi hakların tanınması hususu ise ilk kez 1923'te Türkiye Büyük Millet Meclisi milletvekili seçimine ait kanun görüşmeleri esnasında gündeme gelmiştir. Kanun teklifine göre, TBMM üyeleri, her 20.000 erkek nüfusa bir milletvekili seçilerek seçim gerçekleşecektir. Bu şekliyle hazırlanan kanun tasarısı, kadınlara seçme hakkı vermediği gibi kadın nüfusunu dikkate almayarak sadece erkek nüfusa göre tasarlanmıştı. Kanun görüşmeleri sırasında görüş belirtmeye devam eden Erzurum milletvekili Hüseyin Avni Bey, teklifte kadının mevkisinin dikkate alınarak teklifin yapıldığını, kadınlar rey hakkını elde edene kadar aile reislerine rey vermiş gibi sayılacaklarını ve böylece 20.000 nüfus için bir milletvekilinin esas alınacağını vurgulayarak açıklamıştır. Yapılan açıklamaya Bolu milletvekili Tunalı Hilmi Bey, "İntihap etmek ve edilmek hakkını vermiyorsunuz; fakat kadınları saymıyorsunuz da" cümlesiyle devam ederek itiraz etmiş, Türk kadınının seçme ve seçilme hakkını dile getirmiştir. Tepki ile karşılanan Hüseyin Avni Bey'e ise Eskişehir Milletvekili Emin Bey "Milletin hissiyatıyla oynama, şeriata hürmet ediniz" cümlesiyle karşılık vermiştir. Bu konuda görüşler ve tartışmalar o kadar fazla olmuştur ki "Kadınlara intihap hakkı verilsin demiyorum. Analara intihap hakkı veriniz demiyorum. Şeriata hürmet ederim. Müsaade edin arkadaşlar!" diyerek açıklama yapmaya çalışmasına rağmen Tunalı Hilmi Bey'in sözlerini bitirmesine dahi fırsat verilmemiştir. Bu nedenle Reis, müzakereye ara vermek durumunda kalmış ve tartışmalar sonucunda kanun ilk teklif edildiği şekliyle kabul edilmiştir (TBMM Zabıt Ceridesi, 3 Nisan 1923).

1924 Anayasası görüşmelerinde de aynı konunun gündeme geldiği görülmektedir. Anayasanın 10. ve 11. maddelerinde yer alan "18 yaşını bitiren her Türk milletvekili seçimlerine katılabilir" ve "30 yaşını bitiren her Türk milletvekili seçilebilir" anlatımı tartışmalara yol açmıştır. Her Türk ifadesi kadınları da kapsamaktadır. Bu nedenle milletvekillerinin birçoğu kadınlarında seçme-seçilme hakkına sahip olarak "Her Türk" ifadesi içerisinde yer alması gerektiği ve bu ifadenin "Kadın-erkek her Türk" olarak değiştirilmesi teklifi gerçekleşmiştir. Fakat milletvekillerinin yapmış olduğu bu teklif mecliste kabul

edilmeyerek maddeye “Her Türk” yerine “Her erkek Türk” ifadesi eklenmiş ve bu haliyle kabul edilmiştir (TBMM Zabıt Ceridesi, 16 Mart 1924). Sonuç olarak tartışmalar sonrasında siyasi haklar açısından kadınlar lehine bir karar çıkmamış olsa da kadınların haklarını savunan fikirlerin yüksek sesle dile getirildiği görülmektedir (Taşkıran, 1973). Bu bağlamda hem 1923’te milletvekili seçimi görüşmelerinde hem de 1924 anayasası görüşmelerinde yaşanmış tartışmalar değerlendirildiğinde bilhassa kadınların siyasi haklar elde etmeleri noktasında olumsuz bakış açısının hâkim olduğu anlaşılmaktadır.

KADINLAR HALK FIRKASININ KURUCU BAŞKANI NEZİHE MUHİDDİN

Nezihe Muhiddin 1889’da Kandilli’de doğmuş bürokrat bir ailenin kızıdır. Muhiddin, 300’den fazla piyes, öykü, roman ve operet kaleme almış olup eserleri çeşitli dergi ve gazetelerde yayımlanan bir Türk yazardır. Sadece Türk kadınının siyasi hakları için mücadele vermiş bir kişilik değil bunun yanında sivil toplum hayatı içinde verdiği mücadeleden dolayı Türk tarihinde kadın hareketleri alanında yer alan önemli isimlerden biridir. Muhiddin’in eğitim hayatı evde aldığı özel dersler ile ilerletilmiştir. 20 yaşına geldiğinde yapılan öğretmenlik sınavlarında derece alarak Darulmuallimat’ta öğretmenlik mesleğini yerine getirmiştir. İyi derecede Fransızcası olan Muhiddin, edebiyata olan düşkünlüğü ve çıkarmış olduğu eserleri ile günümüze kadar gelmiştir (Kurt, 2010).

Osmanlı döneminde kadının sivil yaşama dahil olması için mücadele eden bir kişilik olmasının yanı sıra bir düşünür ve eylemci olarak kendisini her zaman canlı ve göz önünde tutmuştur (Ediz, 1994). Gençliğini geçirdiği dönemin 2. Abdulhamit’in tahtta olduğu döneme denk gelmesi aynı zamanda batılı anlayış ve değerlere karşı olunan bu yıllarda özgürlükçü bir aile yapısında yetişmesi ve eğitim görmesi nedeniyle toplumsal sorunları daha rahat irdeleyen ve bu alanlarda adım atmaktan çekinmeyen birisi olmuştur (Gökçimen, 2008). Bir taraftan Kadınlar Halk Fırkasının kurucusu olarak ünlenen Muhiddin, diğer taraftan kadınları sosyal hayata dahil olması ve çalışması için desteklemiştir. Esirgeme derneklerinde görev alarak kimsesi olmayan kadınların meslek sahibi olması için dikiş, nakış, el sanatları gibi faaliyetlere yönelik kurslar düzenleyerek sanat evinde faaliyetlerine devam etmiştir (Çakır, 1997).

Dernek faaliyetlerine devam ederken edebiyatla ilgilenmeye başlamış ve hikâye, roman denemeleri yayınlamıştır (Zihnioğlu, 2003). Yayınladığı eserler, düzenlediği konferanslar ve gerçekleştirdiği dernek çalışmalarını yeterli bulmayan Muhiddin, sonraları evinde düzenlediği toplantılar ile Kadınlar Halk Fırkasının temellerini atmıştır. Kadınların siyasi anlamda faaliyet göstermeleri gerektiği düşüncesini yaptığı konuşmalarında, gazete ve dergilerde yer alan yazılarında daima ifade etmiştir. 1923’lerde ise kadın haklarını savunmak adına yapmış olduğu çalışmaların sonucunu almaya başlayarak başkan olarak Kadınlar Halk Fırkasının başına geçmiştir (Kaçar, 2020). Muhiddin’in KHF’nin kuruluşuna öncülük etmesi, sonrasında Türk Kadınlar Birliğinin üç yıl boyunca başkanlık görevini yürütmesi kadın hakları hususunda verdiği mücadeleyi ortaya koymaktadır (Toprak, 1988). Muhiddin, yaşamı boyunca sadece kadın hakları ve eğitim alanındaki öncü çalışmalarıyla değil, aynı zamanda

gazeteler ve dergiler aracılığıyla da takip edilen, fikirleri ve eserleri ile sıkça tartışılan, eleştirilen bir isim olarak basında önemli bir yer tutmuştur.

Akşam gazetesinin 15 Nisan 1936 tarihli sayısında “Kadın Birliği adında yeni bir operet: Bayan Nezihe’nin yeni opereti kadın meclislerinde dedikodu uyandırıyor” başlıklı köşe yazısında bir mevsimde Muhiddin’in yedi tiyatro eseri çıkardığı, hazırlayacağı kadın birliği isimli operetinin içeriği ve tiyatronun gelişimi açısından yaptığı eleştirilere ait röportajı görmekteyiz (H.F., 15 Nisan 1936).

Son Posta gazetesinin 18 Aralık 1936 tarihli mizah köşesinde ise “Sakal tehlikesi İzmir’den sonra İstanbul kadınlarını da korkuttu” isimli köşe yazısında sakaldan korunmanın çaresini kadınların bir araya gelerek bulduğuna dair mizahi içerikli bir paylaşım yer almaktadır. Paylaşımında, kadınların bir araya gelerek düzenlediği toplantıda Nezihe Muhiddin, İzmir kadınlarında bir hastalık görüldüğü, bu hastalığında kadınlarda sakal çıkardığı ve bu sakalın adalar denizini aşarak gelip onların çenelerine yapışırsa hallerinin ne olacağına dair düşüncesi yer alır. Bu konuda devam eden tartışmada İffet Hanım ise “Biz kadınlar erkekler gibi çalışmaya alıştık. Hepimizin erkekler gibi sakalları çıksa ne zararı olur” diyerek Nezihe Muhiddin’e yanıt vermiştir. Devam eden tartışma sonrası çözümü Bedia Ferdi bulmuş, ‘Sakalımız çıkarsa berbere gideriz tıraş oluruz’ diyerek toplantıda görüş birliğine varılarak müzakere sonlandırılmıştır (İMSET, 18 Aralık 1936).

20 Mart 1937 tarihli Tan gazetesinin 4. Sayfasında yer alan habere göre Türk Kadınlar Birliğinin önceki başkanı olan Nezihe Muhiddin aleyhine açılmış hakaret davasının görüldüğü ve Muhiddin’in 6 gün hapse mahkûm edildiği belirtilmiştir. Mahkumiyetinin sebebinin bir vatmana (tramvay sürücüsü) karşı vaki hareketin sabit görüldüğü ifadesi yer almaktadır (Tan, 20 Mart 1937). 1938’de ise Suad Derviş tarafından yapılan bir anket çalışmasından yola çıkarak “Kadının kocasına ihaneti mukadder midir?” başlıklı köşe yazısında kadın muharrirler, gazeteci bir avukat tarafından ortaya atılan bu garip iddiaya cevap veriyorlar haberi dikkat çekmektedir. Kadın muharrirler (kadın yazarlar) olarak bahsedilen Muhiddin’in kadının kocasının, kalbinin hakiki eşi olduğu ve seven bir kadının aldatmayacağı yönündeki ifadesini ve bu konudaki düşüncelerini görmekteyiz (Derviş, 7 Temmuz 1938).

Nezihe Muhiddin bir taraftan geçimini sağlamak için roman yazmaya devam etmektedir. 9 Ekim 1939 tarihli Haber gazetesinde, Haberin Edebi Romanı başlığı altında “Taşkın Ruhlar” isimli romanın I. Bölümü yer almıştır. “Devamı Var” açıklaması ile roman, gazetenin diğer sayılarında bölümler halinde aktarılmıştır (Muhiddin, 9 Ekim 1939). Haber gazetesi dışında Sol telgraf, Anadolu isimli diğer gazetelerde de Nezihe Muhiddin’in kaleme aldığı hikâye ve romanlara yer verilmiştir.

15 Temmuz 1940 tarihli Yarım Ay Dergisinin 2.sayfasında ise “Türk Edebiyatında Kadın Romancılar : 2 ” başlığıyla, Nezihe Muhiddin’in hayatı, romanları, romanlarının bibliyografisi ve çıkardığı dergilerin tanıtımının yapıldığı görülmektedir (Naci, 1940). Yeni Sabah gazetesinin 5 Ağustos 1940 tarihli sayısında Maarif Anketimiz başlığıyla “Liseler neden iyi randıman vermiyor? Nezihe Muhiddin Anlatıyor: Mektep kitaplarını ucuzlatmak, fakir talebeye kitap temin etmek maarifimizi süratle yükseltecektir” haberi söyleşi niteliğindedir. Nezihe Muhiddin’in Maçka’daki evinde gerçekleşen bu söyleşide görüşlerinin yanı sıra edebi eserlerine yer verilmiştir (Yeni Sabah, 5 Ağustos 1940). 1945

yılında ise Akşam gazetesinin 10 Haziran tarihli sayısında Nezihe Muhiddin'in münhal bulunan İstanbul milletvekilliği için namzetliğini koymak üzere yeni müracaatının olduğu bilgisi yer almaktadır (Akşam, 10 Haziran 1945).

1955 yılında ise Akşam gazetesinin 18 Ocak tarihli sayısında yer alan bir röportaj dikkat çekmektedir. “Eski bir romancı: Nezihe Muhiddin” alt başlığıyla verilen gazete haberinde Nezihe Muhiddin 65 yaşındadır, kulağı ağır işitmektedir fakat halen çalışmayı bırakmadığını söylemeyi ihmal etmemiştir. En büyük serzenişinin eserlerinin kendisine sorulmadan, adı bile söylenmeden filme alınması ve operetlerinin başka isimlerle oynatılması olmuştur. Röportaj sonunda kendisine sorulan “Hanımefendi bunca gün yaşamışsınız, memleketin birçok devirlerini gördünüz. Bizde bir ilerleme var mı?” sorusuna verdiği cevap dikkat çekicidir. Nezihe Muhiddin gülümseyerek “Ah evladım, beni bu konuda konuşturmayın.” cevabını vermiştir (Akşam, 18 Ocak 1955). Muhiddin, 10 Şubat 1958’de İstanbul’da bir akıl hastanesinde hayatını kaybetmiştir.

Şekil 1. Nezihe Muhiddin (yaklaşık 1923), Taha Toros Arşivi.

KADINLAR HALK FIRKASININ KURULUŞU, AMACI, FAALİYETLERİ

Türk kadınının seçme ve seçilme mevzusunun mecliste yer almasının yanı sıra basında da yer alan anketler ile kamuoyuna duyurulması, kadınların taleplerini istikrarlı bir şekilde ifade etmelerini aynı zamanda da harekete geçmelerini sağladı. Cumhuriyet’in en başında kadın hareketleri bakımından ön saflarda yer alan en önemli isimlerden bir tanesi Nezihe Muhiddin’dir (Toprak, 1994). Muhiddin’in önderliğinde gerek cephede gerekse cephe arkasında çalışan kadının varlığı, sonraki nesiller için kadın haklarının aranması ve görüşlerin ifade edilmesi açısından öncülük etmiştir (Baykan ve Ötüş-Baskett, 1999). Bu nedenlerle yeni siyasi rejim içerisinde kadınlara yer verilmesi düşüncesi ile kadınların temsil yeteneğinin mecliste aktif olması amacı birleştiğinde 1922’li ve 1923’lü yıllarda Kadınlar Halk Fırkasının kurulmasına yönelik gelişmeler önemlidir.

Kadınlar Halk Fırkası, kadınlar şurasından çıkan karar ile 16 Haziran 1923 tarihinde kurulmuştur. Burada dikkate değer en önemli nokta onaylanması durumunda Kadınlar Halk Fırkasının aslında kurulan ilk siyasi parti niteliği kazanacak olmasıdır (Güngördü, 2019). Kadınlar Halk Fırkasının kuruluşu için hükümetin vereceği cevap 8 ay sonra gelmiştir fakat fırkanın programı hükümet tarafından onaylanmamış ve beklenen yasal izinler çıkmamıştır. Nezihe Muhiddin, Kadınlar Halk Fırkasının kurulmasına izin verilmeme nedenini ‘Türk Kadını’ adlı eserinde şu şekilde ifade etmiştir:

“Tetkik ettik, henüz siyasal haklarını almamış kadınların fırka teşkiline kanunen müsaade edilmeyeceği cevabını aldık. Aramızda bazı hanımlar nizamnamenin çok taşkın olduğunu ileri sürdüler. Çünkü bu nizamnamede ‘Kadınlarımızın vazife-i askeriyelerini ifa edeceklerine’ dair bir madde bile mevcuttu. Nizamnameyi mümkün olduğu kadar tadil ettik. Ve cemiyetin ismine de Türk Kadınlar Birliği unvanını vererek tekrar Vilayete takdim eyledik. Bu sefer bir hafta sonra Vilayet mevcudiyetimizi tasdik ve nizamnameyi kabul etti” (Zihnioğlu, 2003).

Bu konuda Toprak (2015) ulusun tümünü temsil edecek Halk Fırkasının hazırlığı içinde olan Ankara’nın, cinsiyete dayalı olarak toplumu bölecek bir fırkanın uygun olmayacağı görüşünde olduğunu ifade etmiştir. Her ne kadar fırkanın başında kadın kelimesi yer alsa da Kadınlar Halk Fırkası oluşum aşamasında olan partiyle aynı ismi taşımaktaydı. Bu nedenle KHF, Ankara’nın onayını alamamıştır. Bu hususta Cumhuriyet yıllarında Atatürk’ün yakın çevresinde yer alan ve milletvekili olarak TBMM’de bulunan Celal Sahir Erozan’ın Süs dergisine yapmış olduğu açıklama da dikkat çekicidir. Erozan, ifadelerinde Türk kadınının siyasi haklar elde etmesi için halen toplumun hazır olmadığına dikkat çekerek öncelikle bu fikir için toplumun hazırlanması gerektiğini dile getirmiştir. Diğer taraftan Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti var iken fırka olarak yeni bir teşekkülün oluşumunu eleştirmiştir (Süs, 21 Temmuz 1339 / 1923, akt. Aykun, 2019)

Zihnioğlu’na göre, KHF’nin kuruluşuna izin verilmemesinin nedenleri fırkanın programı içinde yer alan çok kapsamlı kadın hakları ve bu kadın haklarının örgütlü bir şekilde savunulmasıdır. Aynı zamanda Ankara’nın çağdaşlaşma programının simgesi haline gelen kadın haklarının hükümetin belirlediği sınırlar içinde gerçekleştirmek istemesi diğer bir neden olarak ortaya çıkmaktadır (Zihnioğlu, 2003). KHF’nin yayınladığı bildiri incelendiğinde kadınların memlekete yararlı olması, öncelikle kadınları ilgilendiren noktalarda doğrudan etken olmaları ve kadınların ihtiyaçlarına yönelik adımın kadınlar eliyle yürütülmesinin hedeflendiği görülmektedir (Tekeli, 1993). Kadınların toplumsal bağlamda bir role sahip olmalarının yanı sıra siyasi haklarını elde etmeleri ve aynı zamanda erkeklerle eş değerde konumlarda yer alarak onlara karşı hukuksal ve siyasal açıdan karşı durmak ve haklarını savunabilmeleri istenmiştir (Şahin, 2010). Bu hususta kadının tüm birimlerde aktif yer alması, belediyelerden meclise her alanda görev alabilmesi için teşvik edilmesi ve kendisini temsil edecek kişileri seçerek temsil edilebilmek gibi kavramlara fazlasıyla önem verilmiştir (Kaçar, 2020).

Kadınlar Halk Fırkası, kadının ekonomik düzelme üzerine önemli bir etken olabileceği görüşünü de ayrıca belirtmiştir. Kadın, çalışma hayatına dahil edilmelidir ve toplum içerisinde işleyen aktif bir üye olarak hayatını devam ettirmelidir. Evlilik süresince üretilmiş ve edinilmiş mallar ve hakların paylaşımında kadının adının ve sözünün geçmesinin önemi vurgulanmıştır (Şahin ve Şahin, 2013). Diğer taraftan bir kadının eşinden ayrıldığı ya da eşini kaybettiği gibi durumlarda birtakım haklar kazanması ve çocuklarının geleceği için birtakım düzenlemeler yapılması gerektiği yönünde ihtiyaçlar da ortaya konmuştur. Yetimhanelerin kurulması ve çocukların emzirilmesi için emzirme evlerinin açılması gerektiğine değinilerek şehit çocukların geleceğinin toplumun mecburiyeti olduğu bilincinin topluma benimsetilmesinin gerektiği ifade edilmiştir (Tekeli, 1977). Eğitimde kız çocuklarının erkek çocuklarla eşit haklara sahip olması ve devamlılık arz etmesini, eğitimlerini tamamlayanların iş

bulmasının sağlanması ve mümkün olduğunca her işte çalışmalarının teşvikinin sağlanması önerilmiştir. Bunların yanında bildiride, savaş durumu söz konusu olduğunda kadınların gönüllülük esasıyla aktif rol alabilecekleri ve devlet için gerekli alanlarda yardım talep edilebileceği dile getirilmiştir (Tarakçı, 2008).

Partinin bildirisinde belirtilen amaçlar değerlendirildiğinde Nezihe Muhiddin ve Fırkanın idari kurulunun önceliği, kadının yaşam koşullarını iyileştirme, toplumsal yerini sağlamlaştırma ve her alanda kendi haklarının farkında olan, eğitilmiş ve etkin bireyler yaratmak olarak belirlenmiştir. Kadının birey olarak değerlendirilmediği o dönemde, kadının toplumda aktif olarak yer almayışının toplum içinde ne kadar büyük bir eksiklik yaratacağını kanıtlamak istemişlerdir (Taşkiran, 1973).

Nezihe Muhiddin ve idari kurul, hükümete gönderdikleri beyanname sonrasında kuruluş için yanıt beklerken boş durmamış, olumlu ya da olumsuz bir yanıt gelmeden amaçları doğrultusunda faaliyetlerini gerçekleştirmeye başlamışlardır (Çakır, 2011). Öncelikle fırkanın diğer şehirlerde şubelerinin açılması için girişimlerde bulunulmuştur. Bu yolla tüm ülke kadınlarının hayatını kurtarmak olarak belirlenen hedefin gerçekleşmesi için farklı şehirlerdeki kadınlara ulaşılmaya çalışılmıştır. Muhiddin'e göre ülkemizin kalkınması ve gelişimi için çabalanan bu devrede kadınlar ve kadınlık kavramı ihmal edilirse belirlenen hedeflere ulaşmak mümkün olmayacaktır. Nezihe Muhiddin, gazetelere verdiği demeçlerde ve yazılarında, konuşma gerçekleştirdiği ortamlarda yeni kurulacak cumhuriyet içinde kadının etkin bir rol oynaması gerektiği düşüncesini ısrarla vurgulamıştır (Kaçar, 2020). Çünkü Muhiddin ve arkadaşlarının öncelikle amacı kadınların siyasi bir hüviyetle meclise girmesini sağlayarak siyasi hakların yanında sosyal statüsünün de kazanılmasını ve geliştirilmesini sağlamaktır. Bundan dolayı Muhiddin öncülüğünde kurulması istenen KHF'nin tüzüğüne birinci maddesinde kadınların hem fikren hem de fiilen örgütleneceği, kadın eğitiminden ekonomisine kadar ülkenin savunmasından aile içindeki eşitliğe kadar birçok hususta mevcut durumun değiştirileceği ve iyileştirileceği yönündeki taleplerin karşılanması için önemli adımların atılacağı belirtilmektedir (Baykan ve Ötüş-Baskett, 1999).

Bu tüzüğü dönem koşulları değerlendirildiğinde önemli kılan esas madde, politik bir hareketi alenen ifade eden siyasi haklar üzerine yazılı 2. madde olmuştur. 2. madde ile kadınların ülkede toplumsal, siyasi ve ekonomik anlamda mühim bir rol oynayarak yeni kurulacak mecliste millet adına görev ve sorumluluk üstlenmeleri gerektiği savunulmuştur. Fakat meclise sunulan tüzük teklifi ret kararı almıştır ve kadınların kendileri için öngördüğü ve haklı olduklarını düşündükleri talepler hükümet tarafından yeterli bir açıklama yapılmadan reddedilmiştir (Dişbudak, 2008).

Sürece bakıldığında, 16 Haziran 1923'te kadınlar şurasından çıkan karar ile kurulan Kadınlar Halk Fırkasını Ankara onaylamış olsaydı fırka, Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk siyasi partisi konumunda olacaktı (Doğramacı, 1997). Çünkü KHF'nin kuruluş çalışmaları, Halk Fırkasının kuruluşunun öncesine dayanmaktadır. Ancak bu dönemde TBMM tarafından Türk kadınına oy kullanma ya da parti kurma gibi özgürlükler tanımadığından Kadınlar Halk Fırkasının kurulma talebi geri çevrilmiştir (Toprak, 1994). Bu geri çevrilise rağmen KHF kurucuları, tekrardan faaliyete geçmek adına farklı yollar aramaya

başlamış ve mevcut kadrosu ile 7 Şubat 1924'te Türk Kadınlar Birliği'ni oluşturmuşlardır (Balcı ve Tuzak, 2017).

TÜRK KADINLAR BİRLİĞİ'NİN KURULUŞU

Kadınlar Halk Fırkası tüzüğünün hükümete iletilmesinin üzerinden sekiz ay geçmesinin ardından, görüşme için başvuran kadınlara valilik, kadınların dönemin yasal düzenlemeleri gereği siyasi haklara sahip olmamaları nedeniyle parti kurmalarının mümkün olmadığını bildirmiştir. Bunun dışında Mustafa Kemal Atatürk'te 6 Aralık 1922'de Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyetini siyasi partiye dönüştüreceğini ve isminin de "Halk Fırkası" olacağını ifade etmiştir (Alacı, 2016). Bu nedenle Mustafa Kemal'in partisi ile aynı isimde bir partinin oluşumu mümkün olmayacaktır.

Türk Kadınlar Birliği ve Muhiddin, bir baskı grubu oluşturarak hükümetten en kısa sürede kadınlara hakların tanınmasını, kadınların siyasal katılımlarını talep etmekteydi. Fakat Kadınlar Halk Fırkasının kuruluş aşaması ve etkinlikleri hükümete danışılmadan gerçekleştirildiğinden ilk andan itibaren 'rejime muhalefet' olarak algılanmıştır. Tamda bu hususta Mustafa Kemal Atatürk ve Kemalistler, Takrir-i Sükûn döneminde, tek parti dışında herhangi bir oluşuma bölücü ve şahsi çıkarlarına dayalı damgasını vurarak muhalefetin hiçbirini tanımama siyaseti güdüyordu (Parla, 1991).

KHF'nin nizamnamesinde yer alan detaylarda kadınlardan oluşacak bu partinin sadece zihinsel açıdan değil fiziksel açıdan da birliktelik oluşturmanın hedeflendiği görülmektedir. Parti amaçları arasında öncelik olarak kadınların siyasi haklar elde etmesi ve belediye seçimlerine katılmaları gibi talepleri söz konusudur. KHF'nin faaliyetleri sonucunda kadınların toplumsal hayata katılmalarının sağlanabilmesinin yanı sıra Türkiye ekonomisini geliştirmeleri adına sosyal yardım faaliyetleri gerçekleştirilmiş ve hazır giyim şirketleri kurulmuştur. Bunun dışında ihtiyaç sahibi kadın ve çocukları destekleyecek sosyal yardım faaliyetleri, kadın eğitiminin sürekliliği ve evlilikte sahip olmaları gereken hakların alınması gibi gelişmeler sağlanacaktır. Genel olarak değerlendirildiğinde KHF'nin amaçları ve belirlenen maddeler doğrultusunda, fırkanın aslında bir fırka gibi değil daha çok bir dernek gibi çalışacağını öngörüldüğünü düşündürmektedir (Kaçar, 2020).

Süreci değerlendirdiğimizde o dönem koşullarında Türk kadınlarının kanuni açıdan siyasi haklara sahip olmaması nedeniyle bir fırka kurmak istemeleri imkânı söz konusu değildi. Hatta Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin bile bir fırkaya dönüştürülmesi o dönem içinde halen oluşumunu tamamlayamamış bir devre olarak dikkati çekmektedir. Halk fırkası, 9 Eylül 1923'te kurulabilmiştir. Halk fırkasının nizamnamesinin ilk maddesinde Halk fırkasının Cemiyetler Kanunu çerçevesinde kurulmuş bir siyasi cemiyet olduğu dikkat çekmektedir. Aynı zamanda Halk fırkası bir ihtilal fırkası olarak değil inkılap fırkası şeklinde nitelendirilmiştir. Halk fırkası mücadelesini tamamen kanuni çerçevede gerçekleştirerek Türk kanunlarını ülkede egemen kılmayı amaçlamıştır. Halk fırkasına üye olacaklar için Halkçılık ilkesi fırkanın ayrılmaz bir bütünü olarak görülmüştür. Dolayısıyla bahsedilen halkçı anlayış, halk mensuplarının toplumsal sınıf üyeliklerini kabul etmemektedir. Bu doğrultuda halkın içinde yer alan bir birey imtiyaz talep etmeksizin kanunlar karşısında kati bir denkliliği kabullenen

bir birey olarak tanımlanır. Kısacası fırkaya üye olan bir kişinin Türkiyeli olması ve milli sınırlar dışında bir Müslüman halktan ise Türk milliyetinden olduğunu kabul etmesi gerekir (Cumhuriyet Halk Fırkası Nizamnamesi, 1923; Kaçar, 2020).

Halk fırkasının nizamnamesi ile Kadınlar Halk Fırkası nizamnamesi arasında büyük farklılıklar vardır. Halk Fırkası, Cemiyetler Kanunu çerçevesinde kurulan bir siyasi örgütlenme iken, Kadınlar Halk Fırkası, söyleminde cinsiyet temelli bir yaklaşıma sahip ve kadın derneği niteliği taşıyan bir yapılanma olarak değerlendirilmektedir. Muhiddin, bu dönemde fırka bünyesindeki bazı kadınlar tarafından nizamnamenin aşırı bulunduğu, hatta partinin tüzüğünde kadının askerlik vazifesini yapmasını savunan bir maddenin de yer aldığını belirtmiştir (Zihnioğlu, 2003). Daha önce de belirtildiği gibi o dönemde kadınların bu tip siyasi parti kurmaları kanunlar gereği yasaktır.

Reformlar süreç içerisinde gerçekleşir. Sürecin sonuna gelindiğinde tüm karşıt görüşlere rağmen kadınların hak ettiği özgürlükler verilecektir. Zira ülkenin farklı şehirlerinde parti temsilcilikleri oluşturulmuş olsa da Kadınlar Halk Fırkası için gelen ret kararına rağmen parti pes etmemiş ve kendisine yeni bir yol haritası çizmiştir. Nezihe Muhiddin bu gelişme sonrasında bir açıklama yaparak amaçlarının yanlış anlaşıldığını, hükümetin karşısında olmayıp herhangi bir art niyete sahip olmadıklarını belirterek parti kurmaktan vazgeçerek yeni bir nizamnameyle dernek olarak faaliyete geçmek istediklerini belirtmiştir (Baykan ve Ötüş-Baskett, 1999). Kurucu heyet, Kadınlar Halk Fırkasının nizamnamesini bütünüyle değiştirerek, göze batan hak hukuk taleplerini geri çekmiş ve ardından yeni bir nizamname oluşturularak yeniden başvuru yapılmıştır. Böylelikle Türk Kadınlar Birliği adı altında bir dernek örgütlemesi oluşturulmuştur (Zihnioğlu, 2003).

KADIN YOLU/TÜRK KADIN YOLU DERGİSİNİN KADIN EĞİTİMİNE KATKISI

16.07.1925-01.08.1927 tarihleri arasında yayımlanan ve toplam otuz sayısı çıkan Türk Kadın Yolu dergisi Türk Kadınlar Birliği'nin yayın organı olarak erken Cumhuriyet döneminde kadınların toplumsal, siyasal ve eğitsel haklarını savunma amacıyla faaliyet göstermiş önemli bir düşünce ve mücadele platformu olmuştur.

İlk iki sayısında Kadın Yolu, sonraki sayılarda ise Türk Kadın Yolu ismiyle yayımlanan dergi, beşinci sayısından itibaren kapağında yer alan “*Türk Kadın Birliği'nin Naşir-i Efkarıdır*” ibaresiyle, Türk Kadınlar Birliği'nin düşünsel görüşlerini yansıtan bir yayın organı olduğunu belirtmiştir. Derginin sahibi ve başyazarı ise, aynı zamanda Türk Kadınlar Birliği'nin kurucusu olan Nezihe Muhiddin'dir. (Gülen, 2015; Özkay, 2017). Nezihe Muhiddin tarafından derginin yayın amacı şu şekilde ifade edilmiştir:

“Kadın Yolu, Türk kadınının, memleket menafî'inin kendisini davet ettiği mefkurevi hedefe isal edecek bir şehrah olacak ve bu yolun yine kadın elleriyle açılması, bunun kıymetini tebellür ettirecektir” (Muhiddin, 1925).

Kadınların hem toplumsal rolüne hem de ülkenin geleceği için önemine dikkat çeken Muhiddin, Türk kadınının ülkenin çıkarları doğrultusunda ulaşması gereken hedeflere rehberlik edeceği ve bu yolun

kadınların çabası ile açılacağını vurgulamaktadır. Kadınlara ilişkin çeşitli konuları ele alan Türk Kadın Yolu dergisi, eğitim temasını ise temel odak noktalardan biri olarak değerlendirmiştir. Eğitim teması, dönemin kadın kimliğine dair beklentileri, imajı, çalışma yaşamı, vatandaşlık hakları ve eşitlik kategorileriyle birlikte ele alınmıştır. Bu bağlamda dergide eğitim temasına bütüncül bir perspektiften yaklaşıldığı ve yer alan tartışmaların birbirini tamamlayan bir bütünlük oluşturduğu söylenebilir (Çevik, 2023).

Muhiddin'in Türk Kadın Yolu dergisinde yer alan makaleleri değerlendirildiğinde dergide yer alan "Analık Vazifesi" başlıklı çalışmada Muhiddin, bir kadının, çocukların karakter gelişimi yanında bedensel gelişimine de özen göstermesi gerektiği yönünde vurgusu dikkati çekmektedir. Muhiddin, genç nesillerin yetiştirilmesi noktasında çocuğun bedensel sağlığı ve fiziksel sağlığını, ahlaki değerleri ve karakter gelişimini doğrudan etkileyen temel unsurlar arasında değerlendirmiş, zayıf ve hasta bireylerde bahsedilen niteliklerin tam olarak gelişemeyeceğini vurgulamıştır. Bu doğrultuda annelik görevinin çocuğun ahlaki terbiyesinin yanı sıra sağlıklı beslenmesi ve fiziksel gelişiminin takibini de gerektirdiğini belirtmektedir (Muhiddin, 1925).

Muhiddin, Türk Kadın Yolu dergisinin başyazılarını kaleme alarak hem derginin yayın politikasını hem de stratejik yönelimini belirlemiştir. Bu doğrultuda yazılarında Türk kadınının sahip olması gereken nitelikleri, kadının mevcut toplumsal rolünü ve ideal bir kadın profilinin inşasına doğru atılması gereken adımları sistematik bir biçimde değerlendirmiştir. Bunların yanında önemli toplumsal ve siyasal konulara dair hazırladığı yazılarıyla Türk Kadın Yolu dergisi ile Türk Kadınlar Birliği'nin ülkenin modernleşme ve yükselme sürecine katkı sağlayan aktif bir araç olduğunu vurgulamıştır. Nezihe Muhiddin'in bu yaklaşımı kadın hareketini ve eğitimini toplumsal bilinçlenme bağlamında kurumsallaştırma çabasının bir göstergesi olarak değerlendirilebilir (Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı, 2009).

Modern kadın kavramının eğitimli kadın olarak eşleştirildiği makalelerde eğitimin, kadının kendi kültüründen ve değerlerinden gelen üstün vasıfları tanınması, koruması ile uyumlu olduğu ifade edilmiştir. Halide Edip, Nezihe Muhiddin ve Şükûfe Nihal gibi kadın aydınlar, dergide yer alan makalelerinde Türk kadınının idealist, bilgili, vatansever ve düşünen bireyler olması gerektiğini belirterek, eğitimli kadını gösteriştan uzak ve vatan sevgisini diğer eğilimlerin üzerinde konumlandırımları gereken bir figür olarak ele almıştır. Bu doğrultuda Halide Edip, modern kadın kimliğinin annelik rolleriyle çatışmaması gerektiğini savunarak, eğitim unsurunun hem bireysel hem de toplumsal gelişimde merkezi bir rol oynadığını ortaya koymuştur (Akdağ, 2015).

Bu dönemde aile yaşamı, analık görevi, çocuk bakımı, kadınların kişisel eğitimleri ve kadın hakları gibi temalar, Cumhuriyet dönemi kadın dergileri içeriklerinde önemli bir yer tutmuştur. Nezihe Muhiddin, bir eğitimci kimliğiyle eğitim olgusuna büyük bir hassasiyetle yaklaşmış ve eğitimi toplumsal ilerlemenin temel unsurlarından biri olarak değerlendirmiştir. Türk Kadın Yolu dergisinin yazarları da benzer biçimde, kadınların bilinçlendirilmesi ve eğitimi yoluyla toplumsal dönüşümün sağlanmasını temel amaç edinmişlerdir (Değerli, 2019). Bu doğrultuda dergide yayımlanan yazılar aracılığıyla

kadınların eğitimli birer birey olarak güçlenmesi, toplum yaşamına aktif bir biçimde katılması gerektiği vurgulanırken eğitim kavramının kadınların kamusal alanda görünürlük kazanarak Cumhuriyet'in hedeflediği bilinçli, üretken ve çağdaş kadın kimliğini kazanmasına katkıda bulunması sağlanmaya çalışılmıştır.

TÜRK KADINLAR BİRLİĞİNİN SEÇİM FAALİYETLERİ VE SONU

Türk Kadınlar Birliği kuruluşundan sonra düzenlenen kongrede, bir sonraki yönetim kurulu seçimlerine kadınlarında girmesi ile alakalı tartışmalar söz konusu olmuştur. Bu konuda üyeler arasında görüş ayrılığı olmuş, üyelerinin bir bölümü Cumhuriyet Halk Fırkası çatısı altında kadın bir aday gösterilmesi gerektiği görüşünü savunurken diğerleri ise kadınlar seçme-seçilme hakkına sahip olmadan seçimlerde aday çıkarmanın uygun olmayacağını belirtmiştir. Sonuç olarak, çoğunluğun yaklaşan seçimlerde aday çıkarılması hususunda hem fikir olduğu bu nedenle de kadınlar açısından yapılacak politik bir hareketin yararlı olacağı ifade edilmiştir. Ancak bu dönemde en büyük engel Türkiye Cumhuriyeti Anayasasında kadınların seçimlere katılma özgürlüğü söz konusu değilken seçim bünyesinde kadınlardan bir aday çıkarılmasının imkansızlığıdır. Türk Kadınlar Birliğinin talepleri medyada da fazlasıyla ilgi uyandırmıştır. Medya, TKB'nin isteklerini gerekenden fazla cüretkâr bulduğunu ifade etmekte ve TKB'yi ılımlı olmaya aynı zamanda isteklerini yumuşatmaya davet etmektedir. Bu konuda Muhiddin,

“Devrimi yaratan yapılan hareketlerdir. Bu hareketimiz bütün gelecek seçimlerde sürecektir ve sonunda bu özgürlüğe biz de bütün yurttaşlarımız gibi sahip olacağız. Yasalar toplumun ihtiyaçlarına göre şekillenmelidir” demektedir (Kaçar, 2020).

Muhiddin, yapmış olduğu bu açıklama ile Türk Kadınlar Birliği'nin politik özgürlükler noktasında istekli ve seçimlere katılma noktasında da taleplerin süreklilik arz edeceği ortaya konmuştur. Muhiddin ve Türk Kadınlar Birliği 1925 yılı boyunca kadınların her alanda gerek ekonomik gerek toplumsal, sosyal ve siyasal anlamda haklarını savunmayı sürdürmüş, Cumhuriyet'in gelişimine her açıdan hizmet edeceklerini ve kadınlar birliği olarak rejimin yanında yer aldıklarını vurgulamışlardır (Zihnioğlu, 2003). 28 Haziran 1925'te kabul edilen kararname ile TKB derneği resmi olarak “Kamuya yararlı dernek” kabul edilmiştir (Cumhuriyet Arşivi, BCA, 30-18-1-1/14-42-6). Türkiye Büyük Millet Meclisinin, Medeni Kanun'u kabul ettiği 17 Şubat 1926 günü, kadın hakları açısından yaşanan en önemli gelişmelerden bir olmuştur. Meclisin açılışında Medeni Kanun'un en önemli bölümlerinin öncelikle miras sorunları, eşya hukuku, aile teşkilatı ve kurumlar bölümü gibi konuları kapsadığı belirtilmiştir. Adliye Vekili Mahmut Esat Bey, hazırlanan kanun tasarısının ‘Türk annesine layık olduğu’ ve kadının saygın bir yere getirileceğini vurgulamıştır (TBMM Zabıt Ceridesi, 17 Şubat 1926).

Nezihe Muhiddin, aslında bazı milletvekillerinin eninde sonunda kadınların politik hak ve özgürlüklerine kavuşacağına dair destekleyici konuşmaları ve Mustafa Kemal'in bu konudaki olumlu tutumunun etkisi sayesinde meclis kapanmadan kadınların hak ve talepleri noktasında birtakım düzenlemeler yapılabileceğini öngörmektedir. Fakat süreç ilerlerken seçimlere katılma özgürlüğünün kadınlara tanınmayacağı görülmüş bu yüzden derneği temsilen erkek bir adayın meclise katılması

hususunda hem fikir olunmuştur. Öngörülen adaylar değerlendirildiğinde feministliği nedeniyle İstanbul Valiliğinde görev yapan Hukuk İşleri Müdürü Kenan Bey'de karar kılınmıştır. Süreç devam ederken Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal'in haziran ayı sonunda İstanbul'a ziyarete gelmesi fırsatı değerlendirilerek 3 Temmuz'da Naile Vahap, Lamia Refik ve Zahide Lütfi hanımlar Dolmabahçe Sarayında Mustafa Kemal'in huzuruna çıkarak ziyarette bulunmuşlardır. Devam eden süreçte birliğin aday olarak göstermek istediği erkek aday Kenan Bey ise dernek içinde yaşanan fikir uyuşmazlıklarından dolayı adaylıktan vazgeçtiğini beyan etmiştir. Kısa süren pasif bir dönem sonrasında TKB Başkanı Muhiddin, seçimler için bir aday çıkartamayacaklarını belirtmiştir. Beyanda, halk bünyesinde kadının nasıl bilindiğini görmek ve gösterebilmek adına faaliyette bulunduklarını ve bu noktada başarılı olduklarını dile getirerek halkın arkalarında yer aldığını söylemiştir. Sonuç olarak TKB'nin mecliste yer alma arzusu gerçekleşmemiştir (Kaçar, 2020).

Türk Kadınlar Birliği, 1927 yılının başlarından bu yana kamuoyunda gündem yaratmış, medyada ve basında genişçe yer almış, fazlasıyla etkinlikler düzenlemiş, İstanbul dışındaki şehirlerde de örgütlenmiş fakat aynı zamanda büyük düşüşler ve hayal kırıklıkları yaşadığı bir yıl geçirmiştir. TKB'nin 1927'de en etkin yıllarıydı ve üyeler sağlık, toplum, eğitim, hukuk vb. alanlarda komisyonlar kurarak faaliyetlerini genişlettiler. Düzenlenen kongrelerle, kazançta ve ahlakta karşılaştırılan kadın-erkek eşitliği tartışmalarında, kadınların polis olabileceğine dair savunulan görüşler de ayrıca ısrarcı olmuştur (Zihnioğlu, 2003).

TKB'nin hamleleri birçoğu tarafından aşırı olarak nitelendirilmiş ve medyada da alaya alınmıştır. Derneğin gerçekleştirdiği aktiviteler noktasında dernek bünyesinde uyuşmazlıklar çıkmış ve bu durum beraberinde tartışma ortamını getirmiştir. Dernek içinde fikir uyuşmazlıkları başlamış ve muhalifler Nezihe Muhiddin'i aşırıya kaçan kadın hareketleri gerçekleştirdiği düşünerek eleştirmişlerdir. Muhaliflerin ilk hareketi 25 Mart 1927'de gerçekleştirilen toplantıda ortaya çıkmıştır. Medyada ve halk bünyesinde kadınların özgürlüklerine kavuşması için abartılı hareketlerden kaçınılması gerektiğine dair vurguyu muhalifler yapmışlardır. Zira politik özgürlükler noktasında 2. Maddede yapılan düzenlemeler birçok üye tarafından desteklenmemiş ve bu düzenleme için henüz zamanın gelmediğine dair düşünceleri ifade etmişlerdir (Zihnioğlu, 1999). Toplantı sonrasında ise Türk Kadınlar Birliği üyelerinden bir isim, medya önünde, yönetim kurulu seçimlerinde yolsuzluk gerçekleştirildiğine dair bir açıklama yaparak birliğin kapatılması gerektiğini öne sürmüştür.

Şekil 2. Yaprak Zihnioğlu, “Kadınsız İnkılap”, Metis Yayınları, s. 196

Zihnioğlu’na göre yolsuzluk gerçekleştirildiğine dair açıklamayı yapan üye isim büyük bir ihtimalle Saime Erarslan’dır. Aslında Erarslan, hayat hikayesini özetlediği bir mektupta Nezihe Muhiddin’in usulsüzlüklerini Cumhuriyet Halk Fırkası Başkanı, Emniyet Müdürü ve Vali’nin huzurunda açıkladığını ifade etmiştir. Bunun üzerine Türk Kadınlar Birliği bünyesindeki muhalifler bir araya gelerek Saime Erarslan’ın ortaya attığı usulsüzlükler üzerine gitmişler, Nezihe Muhiddin’in yerini almak adına bir toplantı düzenlemişlerdir. Toplantıdan sonra ortaya atılan usulsüzlüklerle mücadele etmek için bir komisyon kurulmuş, Muhiddin’in başkanlık yapmış olduğu üç yıllık dönem için çizelgelerin ve mevcut belgelerin incelenmesi ile gelir gider dengesi araştırılmıştır. Neticede ortaya atılan usulsüzlük iddiasının asılsız olduğu ispat edilmiş ve valilik toplantının olması gerektiği şekilde gerçekleşmiş olduğunu beyan ederek Türk Kadınlar Birliği’nin temize çıkması sağlanmıştır. Bu süreçte Nezihe Muhiddin, TKB’nin yürütmüş olduğu faaliyetlerde hükümete ters düşmediğini ve Cumhuriyet’in her daim Türk kadınlarının yanında olduğunu ifade ederek Ankara’nın kendisinin ve birliğin arkasında yer almasını sağlamaya çalışmıştır (Zihnioğlu, 2003).

Dernek içinde gerçekleşen ve büyüyen bu problemler, Türk Kadınlar Birliği bünyesinden çıkarak halk nezdinde yerini bulmuştur. Muhiddin’in politik özgürlükler noktasında yaptığı abartı açıklamalar tepki toplamış, kadınların arkasında duran medya bile birliğin yanında durmamıştır (Bozkır, 2000). Muhalifler, daha önce gündeme gelen usulsüzlük iddialarını yeniden gündeme getirerek derneğin tekrardan incelenmesi ve tetkik edilmesi için valiliği göreve davet etmişlerdir (Kaçar, 2020). Böylelikle 10 Eylül 1927’de derneğin teftişi gerçekleştirilmiş, yapılan aramalar sonucunda Muhiddin’in yasaya aykırı olarak dernekten beş yüz lirayı alarak parayı kullandığı ve cemiyet binasında konaklandığı belirlenmiştir (Zihnioğlu, 1999).

Dernek içinde gerçekleşen ayrılıklar, medyanın birliğe karşı negatif tavrı, polis denetimi ve yolsuzluk iddiası da eklenince birliğin faaliyetleri bir süreliğine durdurulmuştur. 19 Eylül’de derneğin kasası, eşyaları ve belgeleri polisler tarafından toplanarak dernek tüzüğü ortadan kaldırılmıştır. Yaşanan bu

olaylar, kadınların gerçekleştirecek seçimlerde yer alamayacağını ortaya koyan iktidar siyasetini oluşturmuştur. Kısacası hükümet ve medya, birliğin yaptığı abartılı taleplerin karşılığını birliğin faaliyetlerine son vererek cevaplandırmıştır. Seçimlerde kadınların oy kullanma talebini abartılı bulan ve bu konuda hoşgörüsüz olan birçok şahıs, kurum ve yayın organları birtakım sorunların engellenmesi adına belirtilen hamlelerin arkasında durduklarını belirtmişlerdir (Kaplan, 1988). Basında Nezihe Muhiddin ve arkadaşlarının mevsimsiz bazı fikirleri ortaya attığı yönündeki düşünceler eleştirilmiş aynı zamanda yeni birliğin düzenlediği kongre ile yeni bir merkez ve idari heyet oluşumunun memnuniyetle karşılandığına dair düşünceler dile getirilmiştir. Kadınlar Birliği başlığıyla verilen gazete haberinde ifade edildiği gibi;

“Ümid etmek istiyoruz ki yeni asırlar, hımetin, fedakarlığın, faziletin timsali olan kadınlığımızı içtimai sahada fa’aliyete, iktisadi hamlelerde müteemmil bir cesarete doğru götürebilmek için ciddi ve esaslı tedbirlere tevessül edecek bu suretle Nezihe Muhyiddin Hanım ve rüfekasının ileriye sürdükleri da’vaların, indi birer zaafdan başka bir şey olmadığını isbat ederek haklı bir şübheyi izale ve Birliğin ma’nevi vahdetini harice karşı takviye etmiş olacaklardır” (Edirne Milli Gazete, 3 Ağustos 1927).

Yaşanan durumlara karşın Muhiddin’in taleplerinde ısrarcı olması nedeniyle muhalifler toplanarak Türk Ocağı’nda ayrı bir kongre düzenlemişlerdir. Kongrede, Muhiddin’in birliği olumsuzla sürüklediği dile getirilerek yeni bir idari heyetin seçilmesi kararı alınmıştır. Muhiddin ise bu duruma itiraz ederek istifa etmeyi düşünmediğini dile getirmiş ve kongrenin halihazırda yönetim kurulmasının bulunması nedeniyle yapılacak kongrenin geçersiz olduğunu beyan etmiştir. Buna karşın 26 Eylül 1927 tarihinde planlanan kongre gerçekleştirilmiş ve muhaliflerin bu toplantısı emniyet tarafından onaylanmıştır (Kartal, 2008). Gerçekleşen kongre ile yeni merkez kurulu ve yönetim kurulu belirlenerek yeni yönetim 2 Ekim 1927 tarihinde kongreyi düzenlemiştir. Türk Kadınlar Birliği’nin yeni başkanlığına, Selçuk Hatun Kız Ortaokulu Müdürü Sadiye Hanım seçilmiştir. Sadiye Hanım’ın yumuşak karakterli bir okul müdürü olarak görev yapması medya tarafından hoşça karşılanmıştır. 29 Eylül’de faaliyetlerine başlayan yeni yönetim, politikalarını farklılaştırarak kadın özgürlüğü siyasetini rafa kaldırmıştır. Daha çok ekonomik ve kültürel konulara yoğunlaşarak faaliyetler, hayır faaliyetleri ile kısıtlanmıştır. Bunun yanında dernek başkanı verdiği bir beyanda hayır kurumu olduklarını özellikle vurgulamıştır (Kaçar, 2020).

Yönetim, öncelikle dernek tüzüğüne üyelik koşullarını ihlal eden kurulun atılabileceğini gösteren 10. Maddeye atıfta bulunarak Muhiddin’i dernekten çıkarmıştır. Muhiddin ise bu süre zarfında valiliğe itirazda bulunmuş, yeni yönetim kurulu seçiminin kanuna aykırı bir şekilde gerçekleştiğini dile getirmesine rağmen bu hamleyle bir sonuç alamamıştır. Sadiye Hanım, 1928’e kadar dernek başkanı olarak göreve devam etmiştir. Sonrasında Sadiye Hanım’ın sağlık sorunları yaşaması nedeniyle istifası gerçekleşmiş Latife Bekir yeni dernek başkanı olarak seçilmiştir (Caporal, 1982). Birliğin 1924 yılında başlayan faaliyetleri 1935 yılında Mayıs ayında düzenlenen Arş-ı Ulusal Kadınlar Kongresi’nden sonra kendini feshetmesi ile sona erdi. Böylelikle birliğin ilk aşaması tamamlandı. Birliğin kendini fesih kararı

Cumhuriyet Halk Partisinin baskılarıyla alınmıştır. Toprak’ında söylediği gibi, “Emir yüksek yerden gelmişti. CHP, Birliğin kendini feshetmesini istiyordu” (Toprak, 1986).

Birliğin başkanı Latife Bekir verdiği basın demecinde “Birliği sevinç içinde kapatıyoruz” demiştir. Gazetecinin, “Siz ve diğer kadın azalar bundan sonrasında ne yapacaksınız?” sorusuna verdiği cevap ise “Hepimiz CHP’de, hayır cemiyetlerinde azayız. İçimizde bu cemiyetlerde faal işlerde çalışanlar var. Bu cemiyetlerde çalışacağız” yanıtını vermiştir (Tan, 1 Mayıs 1935; Zihnioğlu, 2003). Bekir, “Türk Kadınına Türk Erkeği kadar hak verildiği için TKB’nin etkinliklerine devam etmesine gerek kalmadığına inandığını şu şekilde ifade etmiştir:

“Teşkilatı esasiye kanunun tadiliyle Türk kadınına verilen müsavi haktan dolayı Birliğimizin lağvı düşünülmüşse de bundan bir sene evvel Uluslararası Kadın Birliğinin 12. beynelmilel kadınlık kongresinin hükümetimizin müsaadesi ile şehrimizde toplanması takarrür etmişti. Haddi zatında Birliğimiz, Uluslararası Kadın Cemiyetinin tabii bir azası olduğu, binaenaleyh onun lağvı demek Beynelmillel Kadınlar kurumunun ilgası olacağından bu hareketten vazgeçilmişti. Beynelmillel kongrenin hüsnü suretle bitmesinden sonra bu mesele Birliğimizin en yakın bir tarihte yapacağı kongrede tekrar görüşülecektir. Bizim birliğin beynelmillel teşekkülle alakası isminden ibaret kalmış olsa gerektir. Çünkü esas dava olan kadın hukuku bizde fiilen halledilmiş bulunuyor. İşin alt tarafı siyasi olmayan bir teşekkülün devamını hiç de lüzumlu göstermez” (Cumhuriyet, 30 Nisan 1935).

Nezihe Muhiddin 1930’lu yıllarda kabuğuna çekilerek edebiyat ile ilgilenmiştir. ‘Türk Kadını’ isimli eserini bu yıllarda yazmıştır. Eserinde, Osmanlı dönemindeki kadından Cumhuriyete kadar kadın kavramını ele alarak mücadelesini anlatmış ve kendini müdafaa etmiştir. Kitap yayınlandıktan sonraki dönemde Muhiddin, 1935 seçimlerinde bağımsız adaylığını koymuş fakat seçilememiştir (Cumhuriyet, 6 Şubat 1935). Nezihe Muhiddin, bu dönemde yakın dostları ile evinde bir araya gelerek aylık çay toplantılarını sürdürmüş, geçimini roman yazarak sağlamış ve öğretmenlik mesleğine devam etmiştir (Zihnioğlu, 2003). 10 Şubat 1958 tarihinde yalnız, belleklerden silinen ve fazlasıyla dokunaklı bir biçimde akıl hastanesinde vefat etmiştir (Zihnioğlu, 1999).

SONUÇ

Nezihe Muhiddin’in 1923-1927 yılları arasında sürdürdüğü siyasi ve toplumsal faaliyetler, Cumhuriyet’in kuruluş sürecinde kadınların hak arayışının ve kamusal alanda var olma mücadelesinin önemli örneklerinden birini teşkil etmektedir. Kadınlar Halk Fırkası ve Türk Kadınlar Birliği çatısı altında örgütlenen bu hareket, Cumhuriyet’in eşitlik, vatandaşlık ve modernleşme ilkelerine dayanarak kadınların siyasal yaşama katılımını hedeflemiştir. Ancak dönemin tek parti yönetimi, ulusal birliği koruma ve siyasal istikrarı sürdürme gerekçeleriyle kadınların örgütlü siyasi varlığını sınırlamıştır. Bu durum, kadın hakları mücadelesinin meclis dışında ve toplumsal düzeyde yürütülmesine neden olmuştur.

Nezihe Muhiddin ve arkadaşları, bu kısıtlı koşullar altında kadınların yurttaşlık bilincini geliştirmek, toplumsal yaşama aktif katılımını sağlamak ve modernleşme sürecine kadın perspektifini dâhil etmek adına önemli çabalar göstermiştir. Bu bağlamda Türk Kadın Yolu dergisi, Nezihe Muhiddin’in önderliğinde erken Cumhuriyet döneminde kadınların toplumsal, siyasal ve eğitsel alanlarda bilinçlenmesini hedefleyen önemli bir düşünsel platform işlevi görmüştür. Dergi, kadının eğitimi

aracılığıyla modernleşme sürecine aktif biçimde katılımını teşvik etmiş ve Cumhuriyet'in öngördüğü çağdaş, üretken ve bilinçli kadın kimliğinin değişiminde belirleyici bir rol üstlenmiştir.

1930'lardan itibaren Cumhuriyet yönetiminin kadınlara tanıdığı seçme ve seçilme hakları, Nezihe Muhiddin'in önderliğinde yürütülen erken dönem kadın hareketinin düşünsel ve örgütsel mirasının bir sonucu olarak değerlendirilebilir. 1930'da yerel, 1934'te ise genel seçimlerde kadınlara tanınan bu haklar, Cumhuriyet'in toplumsal cinsiyet eşitliğini kurumsallaştırma yönündeki en önemli adımlarından biri olmuştur. Her ne kadar Nezihe Muhiddin bireysel olarak siyasi başarı elde edememiş olsa da onun öncülüğünde şekillenen kadın hareketi, Türkiye'de kadınların siyasal özne olarak tanınmasının ve demokratikleşme sürecinin temellerinin atılmasında belirleyici bir rol oynamıştır. Bu yönüyle Muhiddin'in mücadelesi, erken Cumhuriyet döneminin toplumsal dönüşüm dinamikleri içinde kadınların görünürlüğünü ve eşitlik taleplerini tarihsel bir kırılma noktası olarak temsil etmektedir.

Etik Metni

Bu makalede dergi yazım kurallarına, yayın ilkelerine, araştırma ve yayın etiği kurallarına, dergi etik kurallarına uyulmuştur. Makale ile ilgili doğabilecek her türlü ihlallerde sorumluluk yazara aittir.

Yazar Katkı Oranı

Yazarın bu makaleye katkı oranı, %100'dür

Çıkar Çatışması Beyanı

Makalenin bir kurum, kuruluş, kişi ile mali çıkar çatışması yoktur.

Etik Onay

Bu araştırma etik onayı gerektirmemektedir.

KAYNAKÇA

- Akdağ, Ç. T. (2015). *Kadın dergilerinde (1869-1927) kadın modernleşmesi* (Yayımlanmamış doktora tezi). Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Akşam. (1945, 10 Haziran). Milletvekili seçimi: Dün de namzetlik için müracaatlar oldu. s. 1. Erişim adresi: <https://www.gastearsivi.com/gazete/aksam>
- Akşam. (1955, 18 Ocak). Dünkü meşhurlar: Eski bir romancı, Nezihe Muhiddin. s. 3. Erişim adresi: <https://www.gastearsivi.com/gazete/aksam>
- Akşın S. S. (2010). *Osmanlı'da eğitimin modernleşmesi (1839-1908)*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Akyılmaz, G. (2000). *Osmanlı diplomasi tarihi ve teşkilatı*. Konya: Tablet Basım Yayın.
- Akyüz, Y. (2011). Osmanlı döneminden Cumhuriyet'e geçilirken eğitim öğretim alanında yaşanan dönüşümler. *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi*, 1(2), 9-22.
- Alacı, B. (2016). Atatürk dönemi Cumhuriyet Halk Partisi kurultaylarında, nizamnamelerinde ve programlarında kadın algısı. *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(3), 216-235.

- Aydın, H.(2025).Erken cumhuriyet döneminde boşanma ve nafaka. *Genel Türk Tarihi Araştırmaları Dergisi*,7(15),903-918.
- Aydın, H.(2025). Erken Cumhuriyet Türkiye'sinde ailenin yeniden inşası. *İçtimaiyat (Aile Özel Sayısı)*,409-428.
- Aykun, N. B. (2019). *1923-1935 dönemi kadınların siyasal hayata katılımının yansımaları* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Gaziosmanpaşa Üniversitesi SBE.
- Balcı, M., & Tuzak, M. (2017). Cumhuriyet'in ilk yıllarında Nezihe Muhiddin özelinde Türk kadınlarının siyasi hakları için mücadelesi. *Marmara Üniversitesi Kadın ve Toplumsal Cinsiyet Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 43-51.
- Baykan, A., & Ötüş-Baskett, B. (1999). *Nezihe Muhittin ve Türk kadını 1931*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Bozkır, G. (2000). Türk kadınının siyasi haklarını kazanması ve Türk Kadınlar Birliği. *Toplumsal Tarih*, 75(13), 21-26.
- Caporal, B. (1982). *Kemalizm ve Kemalizm sonrasında Türk kadını* (E. Eyüboğlu, Çev.). Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Cumhuriyet. (1935, 30 Nisan). Kadın Birliği, kongrede fesih işi görüşülecek. s. 2. Erişim adresi: <https://www.gastearsivi.com/gazete/cumhuriyet>
- Cumhuriyet. (1935, 6 Şubat). Müstakil ve kadın namzetler. s. 3. Erişim adresi: <https://www.gastearsivi.com/gazete/cumhuriyet>
- Cumhuriyet Halk Fırkası Nizamnamesi. (1923). *Cumhuriyet Halk Fırkası nizamnamesi*. Erişim adresi: https://acikerisim.tbmm.gov.tr/xmlui/bitstream/handle/11543/882/198104003_1923%20.pdf?squence=1&isAllowed=y
- Çaha, Ö. (2010). *Sivil kadın: Türkiye'de kadın ve sivil toplum*. Ankara: Savaş Yayınevi.
- Çakır, S. (1997). Kadın tarihinden iki isim: Ulviye Mevlan - Nezihe Muhiddin. *Toplumsal Tarih Dergisi*, 46, 6-14.
- Çakır, S. (2011). *Osmanlı kadın hareketi*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Çevik, Ç. A. (2023). Cumhuriyetin ilk yıllarında kadın ve eğitim anlayışı: *Kadın Dergisinde Eğitim, Eğitim Dersinde Kadın. Folklor Akademi Dergisi*, 6(2), 824-839.
- Çiçek, E. A. (2024). Tanzimat'tan Cumhuriyet'e kadın eğitimi (1839-1923). *Danışname Beşerî ve Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(Mart), 105-123.
- Değerli, S. E. (2019). *Türk Kadın Yolu Dergisinde Türk kadını ve kadın hareketi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Derviş, S. (1938, 7 Temmuz). Kadının kocasına ihaneti mukadder midir? Kadın muharrirler gazeteci bir avukat tarafından ortaya atılan bu garip iddiaya cevap veriyorlar. *Son Posta*, 7. Erişim adresi: https://www.gastearsivi.com/gazete/son_posta

- Dişbudak, M. (2008). *Türk Kadınlar Birliği* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü. <http://www.turkkadınlarbirligi.org/view/userfile/tkb.pdf8fdd4ca37b.pdf>
- Doğramacı, E. (1997). *Türkiye 'de kadının dünü ve bugünü*. Ankara: Türkiye İş Bankası Yayınları.
- Edirne Millî Gazete. (1927, 3 Ağustos). Musahabe, Kadınlar Birliği. s. 1. Erişim adresi: <http://www.osmanlicagazeteler.org/incele.php?id=2226>
- Ediz, Z. (1994). *Cumhuriyet dönemi Türkiye 'deki kadın örgütlenmeleri* (Yayımlanmamış doktora tezi). İstanbul Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü. Erişim adresi: <http://nek.istanbul.edu.tr:4444/ekos/TEZ/24692.pdf>
- Erdem, A. R. (2022). Kurtuluş Savaşı ve Atatürk döneminde eğitim. *Eğiten Kitap Yayıncılık* (Bölüm 6, ss. 113-138). Ankara: Eğiten Kitap Yayıncılık.
- F. H. (1936, 15 Nisan). Her gün bir mesele: Kadın Birliği adına yeni bir operet. Bayan Nezihe'nin yeni opereti kadın meclislerinde dedikodu uyandırıyor. *Akşam*, 7. Erişim adresi: <https://www.gastearsivi.com/gazete/aksam>
- Gökçimen, S. (2008). Ülkemizde kadınların siyasal hayata katılım mücadelesi. *Yasama Dergisi*, 10, 5-59.
- Gülen, H. (2015). Kemalist modernleşmede aile, ulus, kadın ve *Kadın Yolu/Türk Kadın Yolu* dergileri. *MSGSÜ Sosyal Bilimler*, 12, 152-164.
- Güngördü, S. E. (2019). Nezihe Muhiddin ve mefkuresi. *Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi Dergisi*, 54(3), 1496-1510.
- İMSET. (1936, 18 Aralık). Sakal tehlikesi İzmir'den sonra İstanbul kadınlarını da korkuttu. *Son Posta*, 11. Erişim adresi: https://www.gastearsivi.com/gazete/son_posta
- Kaçar, A. (2020). *Kadınlar Halk Fırkasından Türk Kadınlar Birliğine: Kadın Hareketi ve Basına Yansıması (1923-1935)* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. <https://acikerisim.uludag.edu.tr/handle/11452/14636>
- Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı. (2009). 20. yıl özel yayını: *Yeni harflerle Kadın Yolu/Türk Kadın Yolu (1925-1927)* (N. Y. Ateş, Haz.).
- Kaplan, L. (1988). *Cemiyetlerde ve siyasi teşkilatlarda Türk kadını (1908-1960)*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi.
- Kartal, C. (2008). II. Meşrutiyet'in Cumhuriyet'e mirası: "Makbul kadınlar". *İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 38, 215-238. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/5331>
- Kurnaz, Ş. (1996). *II. Meşrutiyet döneminde Türk kadını*. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Kurt, Y. (2010). *Osmanlı ve Cumhuriyet modernleşmesinde kadın: Karşılaştırmalı bir analiz* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Kafkas Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Erişim adresi: https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=Brq3IhJdhRWHnnuLatP15A&no=_StpV4IHPaF9-TnwB5IVWg

- Muhiddin, N. (1925, 16 Temmuz). Analık vazifesi. *Kadın Yolu*, 1, 7-8.
- Muhiddin, N. (1925, 16 Temmuz). Kadın Yolu'nun şiarı. *Kadın Yolu*, 1, 2.
- Muhiddin, N. (1939, 9 Ekim). Haberin edebi romanı: *Taşkın Ruhlar I. Haber*, 2. Erişim adresi: <https://www.gastearsivi.com/gazete/haber>
- Naci, E. (1940, 15 Temmuz). 15 günden 15 güne: Türk edebiyatında kadın romancılar, Nezihe Muhiddin Tepedelenligil. *Yarım Ay*, 2. Erişim adresi: https://www.gastearsivi.com/gazete/yarim_ay/1940-07-15/2
- Özkay, N. (2017). *Nezihe Muhiddin ve Türk Kadın Yolu Dergisi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı.
- Özkiraz, A., & Arslanel, N. (2011). İkinci Meşrutiyet döneminde kadın olmak. *Sosyal ve Beşerî Bilimler Dergisi*, 3(1), 1-10.
- Parla, T. (1991). *Türkiye'de siyasal kültürün resmî kaynakları: Atatürk'ün Nutuk'u I*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Şahin, C. (2010). *Türk parlamentosunda kadın milletvekilleri (1935-2007)* (Yayımlanmamış doktora tezi). Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Erişim adresi: <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=xAP0tFt3ZHRn9hqG1T-4hQ&no=16SqifoytJmXYeeFVquU8w>
- Şahin, C., & Şahin, M. (2013). Osmanlı son dönemi ile Millî Mücadele yıllarında Türk kadınının sosyal, siyasi ve askeri faaliyetleri. *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2(2), 53-72.
- Tan. (1935, 1 Mayıs). Kadın Birliği de tarihe karışıyor. Tan. Erişim adresi: <https://www.gastearsivi.com/gazete/tan/1935-05-01/6>
- Tan. (1937, 20 Mart). Bayan Nezihe Muhittin aleyhinde. *Tan*, 4. Erişim adresi: <https://www.gastearsivi.com/gazete/tan>
- Tanör, B. (2002). *Osmanlı Türk anayasal gelişmeleri*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Tarakçı, M. (2008). *Millî mücadele ve mücadeleciler kadınlar*. İstanbul: Başlık Yayın Grubu.
- Taşkıran, T. (1973). *Cumhuriyet'in 50. yılında Türk kadın hakları*. Ankara: Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı Cumhuriyet'in 50. Yılı Yayınları.
- TBMM Zabıt Ceridesi, Devre 2, Cilt 22, 17 Şubat 1926, 57. İçtima. Erişim adresi: <https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d02/c022/tbmm02022057.pdf>
- TBMM Zabıt Ceridesi. (1920, 26 Aralık). Devre 1, Cilt 7, 122. İçtima, s. 33-47. Erişim: <https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d01/c007/tbmm01007122.pdf>
- TBMM Zabıt Ceridesi. (1923, 3 Nisan). Devre 1, Cilt 28, 17. İçtima, s. 326-341. Erişim: <https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d01/c028/tbmm01028017.pdf>
- TBMM Zabıt Ceridesi. (1924, 16 Mart). Devre II, Cilt 7-1, 13. İçtima, s. 540-542. Erişim: <https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d02/c007/tbmm02007013.pdf>
- Tekeli, Ş. (1977). Siyasal iktidar karşısında kadın. *Toplum ve Bilim*, 3, 69-107.

- Tekeli, Ş. (1993). *1980'ler Türkiye'sinde kadın bakış açısından kadınlar*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Toprak, Z. (1986). 1935 İstanbul Uluslararası Feminizm Kongresi ve barış. *Düşün*, 24, 24-29.
- Toprak, Z. (1988). Halk Fırkasından önce kurulan parti: Kadınlar Halk Fırkası. *Tarih ve Toplum Dergisi*, 51, 30-31.
- Toprak, Z. (1994). Türkiye'de siyaset ve kadın: Kadınlar Halk Fırkasından Arşivulusal Kadınlar Birliği Kongresi'ne (1923-1935). *Kadın Araştırmaları Dergisi*, 2. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/7122>
- Toprak, Z. (2015). *Türkiye'de kadın özgürlüğü ve feminizm (1908-1935)*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı. (1925, 28 Haziran). *Kadınlar Birliği Cemiyeti'nin kamuya yararlı dernek sayılması hakkında kararname* (Cumhuriyet Arşivi, BCA, 30-18-1-1/14-42-6).
- Unat-Abadan, N. (1982). Toplumsal değişme ve Türk kadını. N. Abadan-Unat (Ed.), *Türk toplumunda kadın* (s. 1-32). İstanbul: Türk Sosyal Bilimler Derneği Yayınları.
- Yeni Sabah. (1940, 5 Ağustos). Maarif anketimiz: Liseler neden iyi randıman vermiyor, Nezihe Muhiddin anlatıyor. s. 1-3. Erişim adresi: https://www.gastearsivi.com/gazete/yeni_sabah
- Zihnioğlu, Y. (1999). Bir Osmanlı kadın hakları savunucusu, Nezihe Muhiddin (*An Ottoman-Turkish women's rights defender*). *Tarih ve Toplum*, 32(183), 132-139.
- Zihnioğlu, Y. (2003). *Kadınsız inkılap: Nezihe Muhiddin, Kadınlar Halk Fırkası, Kadın Birliği*. İstanbul: Metis Yayınları.

EXTENDED ABSTRACT

The early years of the Republic in Turkey encompassed a critical period in the country's modernization. This period involved comprehensive reforms in the political, social, and educational spheres. Women's rights and education emerged as components of social development and national progress. The Republic's principles of equality and modernization provided a framework in which women's active participation in public, educational, and political life was both encouraged and debated. This study focuses on Nezihe Muhiddin, a leading figure in the women's movement, examining her efforts to advance women's rights and education in the early years of the Republic. Through a detailed analysis of Nezihe Muhiddin's initiatives, publications, and organizational activities, the study reveals the challenges faced by women's equality struggles during this period of transformation, the successes achieved, and their broader social impact. Nezihe Muhiddin (1889–1958) was an influential intellectual, activist, and writer who played a prominent role in shaping the early women's movement in Turkey. She is particularly known for her leadership in the establishment of the Turkish Women's Union (Türk Kadınlar Birliği, TKB) in 1924, and for her editorial work as the founder and chief editor of the journal *Türk Kadın Yolu* (Turkish Women's Path), first published on July 16, 1925. Muhiddin's advocacy centered on the principle that women should have equal opportunities in education, political

participation, and social life. She argued that the modernization of society could not be achieved without the active engagement of women in all areas of public life. By promoting awareness of women's rights and education through her journal, Muhiddin sought to influence both public opinion and policymaking, positioning herself as a critical agent of social change. Her initiatives also extended to the political sphere, exemplified by her attempt to establish the Women's People's Party (Kadınlar Halk Fırkası) during the early Republican period, even before the Republican People's Party (Cumhuriyet Halk Fırkası) was formally established. These efforts illustrate her dual commitment to intellectual and political advocacy as tools for advancing women's position in Turkish society. The study employs a document analysis method as its primary research approach, utilizing a variety of primary and secondary sources to investigate the historical, social, and political dimensions of Muhiddin's work. The research relies on archival materials, newspapers, journals, official records, and relevant scholarly literature. The examination of periodicals, including *Türk Kadın Yolu*, provides insights into the discursive strategies employed by Muhiddin to challenge patriarchal norms, advocate for educational reforms, and mobilize women within the social and political domains. Secondary sources, such as biographies, historical analyses, and prior research on the early Republican women's movement, complement the primary sources, allowing for a contextualized understanding of Muhiddin's contributions and the broader implications of her activism. One of the key aspects explored in this study is the role of periodicals in shaping social consciousness regarding women's rights and education. Journals such as *Türk Kadın Yolu* served not only as platforms for advocacy but also as instruments for intellectual development, providing critical commentary on gender inequality, the role of women in public life, and the necessity of educational reform. Through the journal, Muhiddin highlighted the interrelation between women's educational opportunities and their broader participation in social and political life, emphasizing that education was a prerequisite for the realization of true equality. The publication questioned social norms that restricted women's agency, and disseminated reformist ideas that reflected the modernization goals of the new Republic. The journal also functioned as a forum for the exchange of ideas among women intellectuals, activists, and educators, contributing to the emergence of a politically conscious and socially engaged female citizenry. In addition to her editorial work, Muhiddin's organizational efforts with the Turkish Women's Union represent a significant dimension of her contribution to women's rights. The Union sought to unify women under a shared platform to advocate for political, social, and educational reforms. Its activities included the establishment of local branches, educational programs, public lectures, and campaigns aimed at raising awareness of women's legal and social status. Despite these initiatives, the Union faced significant opposition from the political establishment, particularly regarding attempts to establish a women-focused political party. The study examines the reasons behind the closure of the Turkish Women's Union and analyzes how political, social, and legal barriers constrained women's activism during the early Republican period. By evaluating these challenges, the study illuminates the tension between progressive reforms for women and the limitations imposed by existing political structures, highlighting the strategic adjustments and compromises that activists like

Muhiddin were compelled to make. The research further explores Muhiddin's broader intellectual contributions, including her writings on education, women's roles in family and society, and the intersection of modernity and gender equality. Muhiddin emphasized that women's participation in education and professional life was essential not only for individual empowerment but also for the advancement of the nation. She argued that educated women would raise informed and capable children, contribute to economic development, and actively engage in civic life. Her advocacy linked the personal and social dimensions of women's empowerment, reflecting a holistic understanding of modernization that incorporated both family and public life. Through her literary works, journalistic endeavors, and organizational leadership, Muhiddin created a multifaceted platform for the promotion of women's rights, combining cultural, educational, and political strategies to foster societal transformation. This study contributes to the historiography of the early Republican women's movement by foregrounding the centrality of Nezihe Muhiddin's efforts in shaping both public discourse and institutional initiatives for women. By examining the Turkish Women's Union, *Türk Kadın Yolu*, and Muhiddin's broader intellectual and literary production, the research highlights how women activists negotiated political constraints, utilized media platforms, and engaged in public debates to advance the cause of gender equality. The study underscores the importance of document analysis as a methodological tool for reconstructing historical narratives, demonstrating how newspapers, journals, and archival records can illuminate the strategies, challenges, and achievements of early social reform movements. In conclusion, the study reveals that Nezihe Muhiddin played a pivotal role in advocating for women's rights and education leadership, and political advocacy exemplify the ways in which women sought to navigate and influence the modernizing agenda of the state. The research highlights the intersection of media, education, and activism in the promotion of women's rights, providing a nuanced understanding of the early Republican women's movement. Through document analysis of primary sources, including contemporary journals, newspapers, and official records, the study demonstrates how Muhiddin's work contributed to both public discourse and institutional reform, leaving a lasting legacy in the field of women's education and political participation. By focusing on Nezihe Muhiddin as a case study, the research illuminates the broader dynamics of gender, modernization, and social reform in early Republican Turkey.